

5. BOEH! en de kwestie van de neutraliteit. Kritische beschouwingen vanuit de praktijk

Zodra het overheden ernst werd met hoofddoekverboden zijn ze zich gaan beroepen op het neutraliteitsprincipe van de overheid. Ze stellen het voor als iets vanzelfsprekends dat geen debat behoeft en veel mensen aanvaardden het zo. Wij vonden het absoluut nodig om die vanzelfsprekendheid onderuit te halen en onze stem daarover te laten horen als deel van onze actie. Wat volgt is de weergave van hoe wij vanuit de praktijk een visie ontwikkelden omtrent neutraliteit.⁵⁹

Als we het over neutraliteit hebben, moeten we een onderscheid maken tussen neutraliteit van de overheid en neutraliteit elders. Neutraliteit van de overheid is een belangrijk principe in de organisatie van de staat. Het is historisch verbonden met het principe van de scheiding van kerk en staat en de ordening van onze democratische samenleving. Neutraliteit dient de vrijwaring van onze democratische rechten. Een neutrale overheid ziet erop toe dat de grondwettelijke rechten van alle burgers, wat ook hun religieuze, levensbeschouwelijke of filosofische overtuiging is, gewaarborgd zijn. Anders gesteld, minderheidsgroepen beseffen als geen ander hoe neutraliteit de potentiële tirannie van de meerderheid tegengaat. Het gaat hier immers om gelijke rechten voor iedereen, en niet om de macht van de sterkste.

Een niet-neutrale invulling van het neutraliteitsconcept

Hoofddoekverboden omwille van de neutraliteit van de overheid hebben intussen de weg geopend voor hoofddoekverboden in naam van de neutraliteit als dusdanig, dus ook buiten een overheidscontext. Er wordt ook steeds willekeuriger mee omgesprongen. Twee jaar na de stad Antwerpen voert de Raad van het Gemeenschapsonderwijs (GO!) bijvoorbeeld een hoofddoekverbod in voor leerlingen, die gebruikers zijn van het onderwijs en geen vertegenwoordigers ervan en die daarom niet gebonden zijn aan het neutraliteitsprincipe. Artikel 24 §1 van de grondwet is heel dui-

---

59 Over neutraliteit: zie ook deel 3, hoofdstuk 2.

delijk, namelijk: 'De neutraliteit (van het onderwijs, nvdr) houdt onder meer in, de eerbied voor de filosofische, ideologische of godsdienstige opvattingen van de ouders en de leerlingen' (onze nadruk).

Hoofddoekverboden in naam van de neutraliteit van de overheid zeggen in wezen dat een vrouw met hoofddoek de overheid niet als vrije en gelijke burger kan vertegenwoordigen. Haar recht op godsdienstvrijheid en vrije meningsuiting gaan op de schop in naam van de neutraliteit van de overheid. Het argument is dat iemand die zichtbare levensbeschouwelijke tekens draagt de 'schijn' van onpartijdigheid niet kan ophouden. Niet haar gedrag maar haar persoonlijk voorkomen wordt in vraag gesteld. In de ogen *van wie* haar voorkomen niet neutraal overkomt, komt niet ter sprake. Mensen die niet dezelfde kledingregels volgen? Dat zijn alvast niet alle burgers. Het gaat hier dus om een subjectief vermoeden van een meerderheid over de schijn van partijdigheid van een minderheid, waarvan geen objectief bewijs geleverd kan worden. Onpartijdigheid ten opzichte van anderen kan alleen tot uiting komen in handelingen, uitspraken en daden ongeacht je uiterlijk, dat ook niets zegt over wat je denkt.⁶⁰ Zo kunnen burgers evengoed vermoedens hebben over mannen, vrouwen, LHBTQIA+-personen en mensen met een beperking, die werken aan een loket, maar geen mens die eraan denkt om dat als reden aan te nemen om deze mensen uit te sluiten van een overheidsfunctie. Mensen zijn niet neutraal. Hun gedachten zijn vrij, maar dat belet hen geenszins een neutrale dienstverlening te verlenen en verhindert ook niet de controle daarop. Dat is eenvoudig te regelen, zoals het al altijd geregeld is geweest: met een deontologische code.⁶¹

Niet alle overheden gaan mee in hoofddoekverboden. En moslima's en hun bondgenoten staan op hun rechten, gesteund door mensenrechtenorganisaties. Ook rechters zijn het lang niet allemaal

---

60 In het zogenaamde spaghetti-arrest werd de onderzoeksrechter in de zaak Dutroux, die spaghetti was gaan eten op een solidariteitsfeest met de slachtoffers van Dutroux, van de zaak gehaald omdat hij door zijn handelen een vermoeden van partijdigheid had gewekt.

61 Zie ook de website van de Vlaamse overheid die inzet op dienstverlening als het over neutraliteit gaat, <https://overheid.vlaanderen.be/personeel/diversiteit-en-gelijke-kansen/neutraliteit-en-non-discriminatie>.

eens. Daar zijn een aantal voorbeelden van, te beginnen met onze eigen ervaringen met rechters.⁶² Maar er is ook de uitspraak naar aanleiding van een hoofddoekverbod bij de MIVB. De arbeidsrechtbank oordeelde in mei 2021 in het voordeel van een sollicitante met hoofddoek die geweerd werd door de MIVB en sprak van een dubbele discriminatie op basis van geslacht en religie.⁶³ En dan is er nog de zaak van het hoofddoekverbod in een Brusselse hogeschool, waarin de Brusselse rechtbank tegen het Grondwettelijk Hof in oordeelde dat een verbod niet strookt met onze grondwet.⁶⁴ Het is duidelijk dat het maatschappelijk debat over neutraliteit als vrijwaring van rechten en vrijheden van burgers verre van gevoerd is.

Neutraliteit zal inclusief zijn of zal niet zijn

In dat debat is een bijzondere term opgedoken: *exclusieve* neutraliteit. Als BOEH! was ons antwoord daarop: *inclusieve* neutraliteit.⁶⁵ Zo stelden we:

‘We komen op voor een actief pluralisme en inclusieve neutraliteit waarin er ruimte is voor mensen van alle religies en levensbeschouwingen op voet van gelijkheid. Neutraliteit moet gewaarborgd zijn op het niveau van de functie-uitvoering, niet op het niveau van uiterlijke kenmerken.’

Neutraliteit die groepen uitsluit, is geen neutraliteit zoals de historische en filosofische fundamenteën van dit principe voorschrijven. Voor ons gaat de discussie over neutraliteit van de overheid over een

---

62 Zie deel 1, hoofdstuk 3.

63 Het is de eerste maal dat een Belgische rechtbank een meervoudige discriminatie erkent! Arends, S., ‘Erkenning dubbele discriminatie: lichtpunt voor vrouwen met een hoofddoek’, in *Kif Kif*, <https://kifkif.be/cnt/artikel/erkenning-dubbele-discriminatie-lichtpunt-voor-vrouwen-met-een-hoofddoek-10786>, 28 mei 2021.

64 Debeuckelaere, H., ‘Hoofddoekverbod Brusselse hogeschool op de schop’, in *De Standaard*, https://www.standaard.be/cnt/dmf20211202_98304639, 3 december 2021.

65 Voorstanders van hoofddoekverboden spreken vandaag ook heel tendentieus van sterke neutraliteit (= exclusief) en zwakke neutraliteit (= inclusief).

maximale inclusie van mensen uit alle groepen in onze superdiverse samenleving. Iedereen kan zo als volwaardig burger mee vorm geven aan een neutrale dienstverlening. Wij stellen dat neutraliteit van de overheid inclusief is. Een andere vorm is er niet. Zodra ze exclusief is, is er in wezen geen sprake meer van neutraliteit van de overheid.

Je zou er nog aan kunnen toevoegen dat als kledij de neutrale functie-uitvoering moet symboliseren, met een uniform bijvoorbeeld, dat perfect kan op een positieve manier door rekening te houden met religieuze praktijken en deze een plaats te geven in het uniform. Zo'n open invulling van neutraliteit van de overheid geeft aan dat alle burgers met hun verschillende levensbeschouwingen en religies samen evenwaardig deel uitmaken van de samenleving.

Neutraliteit en onpartijdigheid

Van een neutrale overheid mag men een onpartijdige en dus gelijke behandeling van alle burgers verwachten. Elke burger moet erop kunnen vertrouwen dat de vertegenwoordigers van die overheid effectief onpartijdig en dus correct optreden. Maar van daadkracht op dit vlak is niet al te veel sprake als we dit doortrekken naar bijvoorbeeld *ethnic profiling*: burgers, vaak mannen van kleur, worden omwille van negatieve vooroordelen maar ook racisme harder aangepakt door de politie. Sommige burgers bekopen het zelfs met hun leven. Denk maar aan Mehdi, Adil, Lamine en Mawda.⁶⁶ Het vertrouwen in de onpartijdigheid van vertegenwoordigers van de overheid krijgt hier een deuk. Hetzelfde kan gezegd worden van bijvoorbeeld overheidsmanagers die burgers discrimineren tijdens een sollicitatie omdat ze een hoofddoek dragen. Vooral het vertrouwen van minderheidsgroepen wordt ondermijnd. Het is problematisch

---

⁶⁶ Mehdi, 17 jaar, verloor in 2019 het leven, aangereden door een politiecombi; Adil, 19 jaar, verloor in 2019 het leven na een achtervolging door een aanrijding met politiecombi's; Lamine, 27 jaar, verloor in 2018 het leven door politiegeweld bij een uithuiszetting; Mawda, 2 jaar, doodgeschoten tijdens een politieachtervolging.

als een overheid er al te gemakkelijk van uitgaat dat leden van een dominante groep, zoals witte agenten of witte overheidsmanagers, per definitie onpartijdig zijn en dus probleemloos de neutrale overheid vertegenwoordigen. Het resultaat is schijnneutraliteit en dat brengt uiteraard veel gerechtvaardigd wantrouwen voort.

Intussen is neutraliteit als schaamlap voor discriminatie overgesprongen van de overheid naar de arbeidsmarkt, waar zelfs nooit objectieve inhoud of rechtvaardiging van het neutraliteitsbeginsel ter discussie is gesteld en willekeur en partijdigheid van de werkgever vrij spel hebben. Die werkgever heeft immers alle kaarten in handen om de hoofddoek al dan niet te verbieden. Volgens het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) bieden arresten van het Europees Hof van Justitie

‘een veel grotere rechtszekerheid aan werkgevers en werknemers. Belangrijk is dat rekening gehouden wordt met de vrijheid van ondernemerschap en bevestigd wordt dat de werkgever een beleid van neutraliteit kan voeren wat het dragen van politieke, filosofische of religieuze tekens betreft. Het arbeidsreglement kan daarvoor in de nodige voorschriften voorzien, door bv. te bepalen dat geen zichtbare tekens mogen worden gedragen. Voorwaarde is dat men hierbij een legitiem doel voor ogen heeft (bv. neutraliteit in de relaties met de klanten) en daartoe passende maatregelen neemt die algemeen en coherent op alle werknemers worden toegepast. Is dat niet het geval, dan kan eventueel toch sprake zijn van (indirecte) discriminatie.’⁶⁷

---

67 Buysse, B., ‘Verbod hoofddoek op de werkvloer: arresten Europees Hof van Justitie brengen rechtszekerheid’, *VBO-FEB*, https://www.vbo-feb.be/actiedomeinen/ethiek--maatschappelijke-verantwoordelijkheid/ethiek--maatschappelijke-verantwoordelijkheid/verbod-hoofddoek-op-de-werkvloer-arresten-europees-hof-van-justitie-brengen-rechtszekerheid_2017-03-16/, 26 maart 2017.

En zo worden in naam van neutraliteit vrouwen met een hoofddoek ook geweerd als werknemers bij overheidsinstellingen en privé-bedrijven. De neutraliteitsvereiste is een vrijgeleide geworden om te discrimineren. Het volstaat in een dresscode of een arbeidsreglement een algemeen verbod op zichtbare religieuze en levensbeschouwelijke tekens op te nemen om in orde te zijn met de antidiscriminatiewet, alsof men nooit heeft gehoord van indirecte discriminatie.

Het neutraliteitsprincipe is een instrument van goed bestuur van een overheid. We dienen er heel zorgvuldig mee om te springen en het in de juiste context plaatsen. Dat het verwordt tot een instrument van discriminatie en islamofobie is absoluut onrustwekkend. Het is een kwestie die steeds centraler komt te staan in de strijd tegen hoofddoekverboden en in het publieke debat. Maar het is een heel ongelijke strijd, zoals Maryam H'Madoun, lid van BOEHI, het in een interview treffend verwoordt:

'Wie de macht heeft, bepaalt het discours. En dus heeft iedereen het over neutraliteit, terwijl het eigenlijk over veel meer gaat. Wie bepaalt wat neutraliteit is? Ik begrijp dat mensen willen dat een ambtenaar neutraal is in de manier waarop hij zijn functie vervult. Dat willen wij ook. Maar in zijn uiterlijk? Dat is toch niemand? Bent u als blanke Europese man met heel uw voorgeschiedenis voor mij neutraal? Nee. Nochtans ga ik ervan uit dat u in staat bent om mij op een neutrale manier te benaderen.'⁶⁸

---

68 Interview afgenomen door Joël De Ceulaer nadat het weekblad *Knack* Maryam H'Madoun had opgenomen in zijn lijst met 'invloedrijkste allochtone Belgen' (!), een dubieus initiatief waarvoor Maryam H'Madoun geen goed woord over heeft: 'Ik vond dat een verschrikkelijk initiatief. Allochtonen zijn mensen zonder macht, dus een allochtone *powerlist* houdt geen steek. En als ik het goed begrijp, was de aanleiding de herdenking van vijftig jaar migratie uit Marokko en Turkije. U had uw lijst dus op z'n minst kunnen beperken tot mensen die uit die migratie afkomstig zijn. U had onderzoek kunnen doen naar de bijdragen die ze doorheen de jaren hebben geleverd.', De Ceulaer, J., 'Racisme is volkomen normaal geworden' (Maryam H'Madoun) in *Knack*, <https://www.knack.be/nieuws/belgie/racisme-is-volkomen-normaal-geworden-maryam-h-madoun/article-normal-147237.html>, 4 juni 2014.